

TEMELJNI PRINCIPI INTERPRETACIJE KNJIGE OTKRIVENJA

Kenneth A. Strand

Dr. Kenneth A. Strand je doktorirao u oblasti crkvene povijesti na University Michigan s disertacijom "A Low-German Edition of the Gospels and Book of Acts Based on Hieronymus Emser's Version and Published by the Brathern of Common Life at Rostock About 1530." Od 1959. dr. Strand je profesor crkvene povijesti na Andrews Universityju, SAD.

SAŽETAK:

Temeljni principi interpretacije Knjige Otkrivenja

Kršćani čvrsto vjeruju da biblijska vijest nadmašuje svoje vrijeme i kulturu. Stoga, kako godine prolaze i jaz se stoljeća između starog i suvremenog svijeta širi, sve više postaje važno da se tumači Biblije sve dosljednije drže načela interpretacije koji proistječe iz samoga teksta, da ne bi pogrešno tumačili Riječ Božju. Ovo je naročito aktualno kada utvrđujemo istine što ih sadrže simboli apokaliptičkih knjiga Daniela i Otkrivenja. U ovome članku autor navodi karakteristike apokaliptičkog proroštva, opisuje svrhu i temu Otkrivenja, istražuje prirodu simbolizma i sugerira kako utvrditi značenje poruke Otkrivenja. Svi sustavi interpretacije Otkrivenja moraju početi lociranjem svojih nekoliko segmenata u prošle, sadašnje ili buduće vremenske okvire. Nakon godina proučavanja autor je duboko uvjeren da jasno razumijevanje literarnog poretka Otkrivenja nudi potrebni temelj na kojemu valja izgraditi načela pouzdanog tumačenja vizija. Sama proročka knjiga sadrži ključ za objašnjenje svoje strukture. Podaci pokazuju da se Otkrivenje sastoji od osam vizija koje su međusobno povezane u četiri para. Proroštvo se prirodno dijeli na dva dijela, od 1. do 14. poglavlja i od 15. do 22. Četiri su vizije u prvome dijelu i četiri vizije zaključuju knjigu. Prve četiri vizije (povijesna serija) nalazi svoje ispunjenje u kršćanskoj eri uvodeći na kraju u Drugi advent. Posljednje četiri vizije (eshatološka - sudbena serija) opisuje događaje nakon završetka ljudske kušnje. Takva

temeljna struktura Otkrivenja i druga spomenuta načela omogućuju važne smjernice za tumačenje Otkrivenja.

Više od ijedne knjige u Bibliji Knjiga Otkrivenja (u daljem tekstu Otkrivenje) bila je pogrešno razumijevana i zlorabljena. Čak i letimičan pogled na veliki broj komentara Otkrivenja otkriva izuzetno velik niz nerazumijevanja, pogrešnih tumačenja i zaključaka koji nisu samo proturječni već i visoko spekulativni. Nasuprot ovom preobilju izlagačkog materijala iz Otkrivenja nalazi se praktični nedostatak tretiranja bogate teologije ove knjige. Do danas ne postoji pravo, sveobuhvatno djelo koje sadrži teologiju Otkrivenja, pa su čak i diskusije na određene, uske teološke motive ili teme u Otkrivenju relativno rijetke i često površne i nepouzdana.¹

Interpretacijski pristupi Otkrivenju

Komentatori Otkrivenja su obično klasificirani u nekoliko glavnih kategorija: historicistički, preteritistički i futuristički.

Historicizam. Ova povijesna metoda može rabiti jedan od dvaju osnovnih pristupa: (1) Pristup "ravne crte" koji zastupa shvaćanje da Otkrivenje sadrži slijed događaja što počinju u apokaliptičko doba i nastavljaju se korak po korak do velikog eshatološkog vrhunca.² (2) Prema "rekapitulacijskom" pristupu razne se vizije u Otkrivenju odnose na doba od prorokova vremena pa sve do kraja vremena. Ovaj je drugi pristup tumačenju standardno razumijevanje Kršćanske adventističke crkve.³ U oba

1 "Predmetni" članci često sadrže više egzegezu nego teologiju Otkrivenja kao cjeline ili čak teologiju samoga teksta koji se razmatra. Možda u nekim područjima postoje neki izuzeci kao naprimjer: Kristologija, pneumatologija i ekleziologija. Također treba zapaziti poglavlje o "Doktrini" u H. B. Sweete, *The Apocalypse of St. John*, 3. izd. (Cambridge, England, 1908) clix-clxxiii. Ovo štivo tretira rasprave o monoteizmu, doktrini o Bogu, kristologiji, pneumatologiji, ekleziologiji, soteriologiji i angeologiji, ali uglavnom *samo pregledno*.

2 Određeni broj ranih komentatora prihvaćali su ovo shvaćanje, kao što su: Albert Barnes, Adam Clarke, E. B. Elliott i Aleksander Keith. Barnes smatra da sedam pečata pripada slijedu događaja u ranom postapostolskom dobu, sedam truba počinje osvajanjem Rima 410. god. od strane Zapadnih Gota, mala knjižica iz Otkrivenja 10. poglavlja predstavlja otvorenu Bibliju reformacije šesnaestoga stoljeća, dok se sedam posljednjih zala odnosi na Francusku revoluciju krajem osamnaestoga stoljeća.

3 Primjer koji je još uvijek najpoznatiji jest djelo Uriaha Smitha *Thoughts on Daniel and Revelation* (postoje mnoga izdanja kao i suvremeno izdanje izdavačke kuće Southern Publishing Association, Nashville, Tennessee, 1944). Drugi adventistički autori, kao S. N. Haskell i R. A. Anderson, usvojili su isti pristup. Najnoviji temeljiti komentar, koji se temelji na istom pristupu jest C. Mervyn Maxwell,

pristupa smatra se da proročanstva nalaze svoja ispunjenja u povijesnom vremenu između Ivanovih dana i ustanovljenja vječnog kraljevstva.

Preteritizam. S druge strane, prema preteritizmu, cijelo Otkrivenje ili skoro sve, sadrži staru povijest. Većina preteritističkih komentatora drži da proročanstva Apokalipse reflektiraju događaje i prilike koje se odnose na kršćansku Crkvu i Rimski Imperij u Ivanovo vrijeme i možda dosežu i malo izvan Ivanova vremena uključujući događaje što ih je Ivan očekivao. Međutim, postoji nekoliko preteritističkih tumača koji dopuštaju da proročanstva u Otkrivenju dosežu do vremena Konstantina Velikog u ranom četvrtom stoljeću i da se čak neki dijelovi od 19,11 nadalje odnose na kasnije doba, koje još uvijek predstavlja budućnost u naše vrijeme.⁴

Futuristi. Futuristički sustav tumačenja drži da se većina građe Otkrivenja treba ispuniti u kratkom vremenskom razdoblju u budućnosti s obzirom na današnjicu.

Podgrupa u futurizmu - ona u koju većina futurista i evangelika spada - jest predtribulacionizam ili dispenzacionalizam.⁵ Prema ovome pristupu i tumačenju, Otkrivenje 4,1 - 19,10 dogodit će se tijekom sedam godina u budućnosti od našega vremena. Ovo vrijeme počinje "tajnim uzimanjem" (*secret rapture*) a završetak je obilježen slavnim i vidljivim Kristovim dolaskom. Predtribulacionisti ili dispenzacionalisti smatraju period od sedam godina sedamdesetom sedmicom godina iz proročanstva u

God Cares, vol. 2. (Boise, ID, 1985). Među neadventističkim autorima nisam još našao nikoga tko koristi ovaj pristup na isti način kao adventisti, ali parcijalno ili nekompletno ponavljanje sekvenci je vidljivo kod S. L. Morrisa, *The Drama of Christianity* (Richmond, VA, 1928); i Williama Hendriksena, *More Than Conqueror* (Grand Rapids, 1940).

⁴ Počeci preteritističkog tumačenja Otkrivenja se obično pripisuju Luisu de Alcazari (umro 1613), španjolskom jezuiti u njegovom djelu *Investigation of the Hidden Sense of the Apocalypse*, objavljenom nakon njegove smrti. Zajedno s njim i s još nekoliko rano-katoličkih tumača, razni su protestantski komentatori prošloga stoljeća (npr. I. T. Beckwith, Moses Stuart i H. B. Swete) bili skloni tumačiti dijelove Otkrivenja u smislu apokaliptičkih ispunjenja najranijih stoljeća postapostolskoga doba. Preteritistički komentatori "liberalne tradicije", bilo da su katolici ili protestanti, tumače Otkrivenje u okviru Ivanova vremena.

⁵ Između povelikog broja primjera bilježimo nedavne komentare Johna Wolvoorda, *The Revelation of Jesus Christ: A Commentary* (Chicago, 1966); i Hal Lindseyja *There's New World Coming* (Santa Ana, CA, 1973). Prvo je djelo znanstvenoga karaktera, dok drugo ima popularno obilježje.

Knjizi Daniel 9,24-27, premda je šezdesetdeveta sedmica završila u ranokršćansko doba.⁶

Drugi pristupi. Osim ovih triju glavnih škola tumačenja i njihovih podgrupa, postoje drugi različiti interpretacijski pristupi Otkrivenju koji su danas u modi. Neki se od njih djelomice poklapaju s jednim ili više tradicionalnih pristupa, ali svi imaju tendenciju isticati neki posebni pravac u tumačenju. Zapazimo naprimjer razna ahistorijska tumačenja. Prema njima Otkrivenje sadrži mitološke drame, izvanredne ideje, filozofske tvrdnje ili nešto slično bez bavljenja stvarnom poviješću i/ili eshatologijom.⁷

Napokon, valja zapaziti da se u novije vrijeme pojavio trend prema amalgamaciji raznih pristupa. Možda je najvažnije zapaziti pokušaje utapanja preteritizma u futurizam (naprimjer Georg Eldon Ladd i Leon Morris) ili reinterpretaciju historicizma na futuristički način (što je zapaženo u napisima nekih adventističkih tumača koji danas objavljuju svoja osobna gledišta).

Međutim, nija moja nakana u ovome članku nastaviti s objašnjavanjem i ocjenjivanjem raznih pristupa tumačenju Otkrivenja. O tome sam već ukratko pisao, a i mnogi drugi komentatori su objavili svoje radove.⁸ U pogodnom trenutku razmotrit ćemo neka osnovna načela tumačenja koja će pomoći čitatelju odvojiti neprimjerene interpretacijske modele od onih koji se čine sveobuhvatnim i valjanim.

Zasada je dovoljno samo primijetiti da svaki pristup koji se temelji na eksternim kriterijima i mišljenjima (umjesto da

6 Pobornici ovog gledišta napisali su obilnu literaturu, počevši s njegovim začetnikom J. N. Darbyjem, iz Irske koji je objedinio okosnicu predtribulacionalizma ili dispencionalizma tijekom kasnih 1820-tih i 1830-tih godina. Darby je bio najzapaženiji po svojem djelovanju u Engleskoj (njega se obično smatra utemeljiteljem pokreta "Plymonthska braća" (Plymouth Brethern), ali je osobno širio svoja učenja po Europi i Sjevernoj Americi u koju je putovao šest puta. U Americi je Scofieldova referensna Biblija imala značajan utjecaj u popularizaciji ovoga gledišta, razrađena ovih godina publikacijama Hal Lindsaya. "Sustavni teolozi", Alva McClain i L. S. Chafer, također iznose ovo shvaćanje u svojim djelima. Između nekoliko dobrih pregleda i evaluacija ovoga predtribulacionizma i dispencionalizma moramo zapaziti pošteni i vrlo laku za čitanje kritiku Georga Eldona Ladda, *The Blessed Hope* (Grand Rapids, 1956).

7 Među tumačima koji su pisali engleskim, sljedeći možda mogu biti spomenuti (iako s obilježjem preteritističke ili historicističke primjese u tumačenju): E.W. Benson, Raymond Calkins, William Milligan, Paul S. Minear, S.L. Morris i D.T. Niles.

8 Vidi K.A. Strand, *Interpreting the Book of Revelation*, 2. izd. (Naples, FL, 1979), str. 11-16; također, npr. Merrill C. Tenney, *Interpreting Revelation* (Grand Rapids, 1957), str. 135-146.

proistječe iz samog Otkrivenja) treba smatrati sumnjivim. Zapravo zbrka koja uzima maha u većini komentara, bez obzira na interpretacijsko opredjeljenje, nalazi svoj temeljni uzrok u *eisegezi* - ili u učitavanju u tekst sadržaja koji se tamo *ne nalaze*, umjesto da se metoda tumačenja zasniva na cjelovitoj *egzegezi* - ili izdvajanju iz teksta sadržaja koji *se nalaze* u njemu.

Zamke *eisegeze* se odaju na nekoliko načina. One često izgledaju uvjerljivima jer se čini da se koriste valjanim interpretacijskim načelom uspoređivanja Pisma s Pismom. Međutim valja držati na umu da nije važna količina biblijskih tekstova koji se navode, povezuju ili zajednički tumače. Ono što najviše vrijedi jest utemeljenost procedure koja se primjenjuje. Prema 2. Petrovoj 3,16 u novozavjetno su doba neki ljudi izvrtali Pisma "na svoju vlastitu propast". Na nesreću ova praksa prevladava u velikoj mjeri i u naše vrijeme, a tumačenje Otkrivenja čini se naročito naginje takvoj zloporabi.

Egzegeza, teologija i hermeneutika

Zapazimo na samom početku da postoje raličitosti i zajednički elementi između egzegetske i teološke pristupa Otkrivenju. Egzegeza se bavi određenim tekstom ili odlomkom i nastoji izdvojiti vijest i poruku koju je autor namjeravao uputiti. Kada se bavi s bilo kojim književnim djelom, prirodno je da se egzeget uvijek zanima za isto: značenje riječi, sintaktičke odnose u tekstu, opće povijesne i literarne kontekste, zapravo njega zanima sve što može baciti neko svjetlo na značenje teksta, uključujući i odgovarajuće misli koje biblijski autor iznosi u nekom drugom biblijskom štivu.

Teološko se proučavanje koristi istim oruđima i hermeneutičkim načelima. Ali dok se egzegetske proučavanje uglavnom svodi na pažljivo i temeljito analiziranje *određenog teksta*, teološke se studije obično sastoje od sljedećih koraka:

Prvo, teološko se proučavanje koristi egzegetskim rezultatima određena broja srodnih tekstova ili odlomaka. Drugo, ono nastoji staviti egzegetske zaključke u međusobni zadovoljavajući odnos. Napokon, teološko razmatranje teži povezati ovu sintezu sa širom biblijskom građom, podacima i razlaganjima istih

teoloških motiva, tema ili pogleda (i iz Staroga i iz Novoga zavjeta).

Stoga, egzegeza u Otkrivenju postavlja opća temeljna pitanja, o tomu što nam taj određeni odlomak u Otkrivenju kazuje. S druge strane, teološko nam proučavanje postavlja šira pitanja: Koji su teološki motivi i teme razjašnjeni ovim tekstom, i kako se učenje određene biblijske knjige o tome predmetu uklapa u širi kontekst novozavjetne teologije i biblijske teologije kao cjeline?

Zbog pogrešnog tumačenja Otkrivenja, što se javlja u naše vrijeme, ne samo od neadventističkih autora nego i od adventističkih, ukratko ćemo se prvo podsjetiti na dobro poznata i opće prihvaćena načela biblijske interpretacije. Zatim ćemo posvetiti detaljnu pažnju nekim vitalno važnim pitanjima u svezi s Otkrivenjem koja su često ili nepoznata ili zanemarena od suvremenih komentatora.⁹

Opća pravila tumačenja

Očito je da opća pravila tumačenja bilo koje biblijske knjige treba primijeniti i na knjigu Otkrivenje. Stoga najprije razmotrimo nekoliko tih općih pravila.

Biblija je svoj najbolji tumač

Adventisti čvrsto vjeruju da Biblija nije nečiji proizvoljni napis već, da su pobožni ljudi govorili i pisali potaknuti Svetim Duhom (2 Pt 1,20-21). Ova činjenica božanske inspiracije jamči da je Sveto pismo potpuno pouzdana istina. Otuda i uvjerenje da je Biblija svoj najbolji tumač.

Međutim biblijski tekstovi se ne mogu udruživati zajedno na proizvoljan način. Ozbiljan pristup odabiru tekstova koji se proučavaju i tumače kao cjelina vodi računa o sljedećim činje-

⁹ Pitanje cjelovite hermeneutike je toliko važno da nikada nije suvišno pažljivo definirati pristupe biblijskom tekstu. Vidi također, William G. Johnsson, "Conditionality in Biblical Prophecy With Particular Reference to Apocalyptic," *The Seventy Weeks, Leviticus, and the Nature of Prophecy*, DARCOM Series, ur. F.B. Holbrook, vol. 3 (Washington, DC: Biblical Research Institute, 1986), str. 259-287; i Gerhard F. Hasel, "Fulfillment of Prophecy," *The Seventy Weeks, Leviticus, and the Nature of Prophecy*, DARCOM Series, ur. F.B. Holbrook, vol. 3 (Washington, DC: Biblical Research Institute, 1986), str. 288-322.

nicama: (1) Sveto pismo nije samo istina u općem smislu nego također sadrži *mnogo individualnih istina*. (2) U proučavanju biblijskog teksta vrlo je važno točno odrediti čime se bavi određeni odlomak i koja mu je vlastita poruka *u svom specifičnom kontekstu*. (3) Dok udruživanje dvaju ili više biblijskih tekstova koji su srodni po istom predmetu rasvjetljuje naše razumijevanje božanske istine, pogrešno spajanje tekstova koji mogu ponaosob biti apsolutno istiniti, može dovesti do sinteze koja je potpuno kriva i pogrešna.

Potrebno je još pojasniti ovo posljednje pravilo. Naprimjer, ako bismo pokušali fuzionirati potpuno točnu biografiju Cezara Augusta s potpuno vjerodostojnom biografijom Georga Washingtona (svaki je od ovih osoba nazvan "ocem svoje zemlje"), očito je da bismo imali jedan zajednički izvještaj prepun pogrešaka. Isto bi se desilo ako bismo ugurali činjenični materijal Napoleonovih vojnih uspjeha u činjenični izvještaj Drugog svjetskog rata.

Loptanje s pojedinačno istinitim i potpuno točnim dijelovima povijesne informacije izgleda ludo, i svakako da jest. Međutim, upravo se ovakav metodološki pristup primjenjuje u nekim interpretacijskim shemama što se primjenjuju na Otkrivenje.¹⁰ Bilo da je riječ o općoj historiografiji, biblijskom proučavanju ili ma kojem području proučavanja, ovakvo neprirodno udruživanje sadržaja vodi neistini, pomutnji i obmani.

Marljivo proučavanje uz pomoć svih dostupnih pomagala

Vjernici u Bereji su bili "plemenitiji" od onih u Solunu jer su spremno prihvaćali riječi apostola i tada svakoga dana istraživali Pisma je li tako (Dj 17,11). Potraga za božanskom istinom mora biti pažljiva, marljiva i uravnotežena.

Takvo proučavanje podrazumijeva odgovarajuće udruživanje biblijskog teksta s drugim biblijskim tekstom, vodeći

¹⁰ Adventistički se komentatori čude kad dispencionalistički autori sedamdesetu sedmicu proročanstva iz Daniela 9,24-27 sele iz novozavjetnoga doba u vrijeme koje je još budućnost i za nas, i da zapravo tumače Otkrivenje 4,1-19,10 kao ekspoziciju takozvane "sedamdesete sedmice" iz Daniela. Isto tako, neki adventistički autori koji su skloni sve tumačiti futuristički koriste istu tehniku u svojim privatnim ekspozicijama Otkrivenja.

računa da se što je više moguće razumije istina svakog biblijskog teksta. Takav pristup zahtijeva ozbiljnu i odgovarajuću porabu dostupnih pomagala kao što su: biblijske konkordancije, biblijski rječnici, biblijski priručnici, referencijska djela iz područja biblijske povijesti, arheologije, zemljopisa biblijskih zemalja, leksikoni, gramatike i ostala literatura neophodna za čitanje teksta na izvornom jeziku.

Iako moramo biti oprezni spram onoga što je jednostavno ljudska tradicija - zato što tako često sadrži pogreške - moramo priznati da odgovarajuća i kritička poraba relevantnog povijesnog i arheološkog pomoćnoga materijala, leksikona i sličnih pomagala može biti vrlo korisna u potrazi i otkrivanju duhovne istine.

Osobe koje su laici za spomenute discipline ne moraju biti obeshrabrene. Pouzdane informacije i napuci su na raspolaganju svima koji su spremni proučavati. Shvaćaju li to studenti Biblije ili ne, ali to što čitaju Bibliju na nekom od suvremenih jezika trebaju zahvaliti znanstvenicima koji poznaju izvorne biblijske jezike, povijesne i druge relevantne podatke biblijskog okružja. Sretna je okolnost što osobe koje ne poznaju izvorne jezike Biblije mogu uspoređivati razne suvremene prijevode Biblije.

Također je vrijedno spomenuti da temeljiti student Biblije koji teži za istinom neće jednostavno odabrati prijevod koji najviše odgovara njemu dragim idejama po nekom spornom pitanju. On će radije težiti za obiljem dokaza o tome što je pravilno.

Biblijski prijevodi se razlikuju prema izboru riječi i načinu izražavanja, međutim, božanska je istina obično tako točno i adekvatno iznesena u skoro svim prijevodima da nitko ne mora kročiti stranputicom - naročito ne u istinama koje su vitalne za spasenje.

Istina je međutim da su općenito govoreći neki prijevodi pouzdaniji od drugih. Po pravilu, doslovniji prijevodi imaju prednost ispred "slobodnih" ili "parafrastičkih".¹¹ Često će čitatelji govoriti o ovoj drugoj vrsti prijevoda, recimo o Living Bible, kao o prijevodu koji je "tako jasan", i stoga će mu biti naklonjeniji.

¹¹ Primjeri "doslovnih" prijevoda na engleskom jeziku su: King James, New King James, Revised Standard Version, New American Bible, itd. Primjeri "slobodnih" ili dinamičkih prijevoda na engleskom jeziku su: New English Bible, Jerusalem Bible, Today's English Version, New International Version, Philips Translation, Living Bible, itd.

Ali stvarno pitanje zapravo bi trebalo biti: "Što je to tako jasno u ovim "slobodnim" prijevodima - riječ Božja ili mišljenje prevodioca?"

Spremnost za vršiti Božju volju

Drugo se opće pravilo biblijske interpretacije odnosi na čitateljev stav spram istine. To je pravilo najbolje formulirao sam Gospodin: "Ako tko htjedne vršiti volju njegovu, znat će da li je moja nauka od Boga ili ja govorim sam od sebe." (Iv 7,17).

Samo Otkrivenje najizričitiije ističe da ništa ne smije biti pridodano ni oduzeto od onoga što je napisano. Zapravo, blagoslovi su izrečeni onima koji brižno paze na vijest knjige, a prokletstvo prati one koji je izvrću (Otk 1,3; 22,7b.18-19).

Proučavanje uz molitvu

Najvažnije pravilo istraživanja Pisma jest proučavanje uz molitvu. Isti Sveti Duh koji je nadahnuo biblijske pisce kod zapisi- vanja božanske istine mora biti nazočan u proučavanju da bi za istinu prosvijetlio naš um. Zbog svoje izuzetne važnosti među ostalim načelima tumačenja ovo je pravilo moglo biti navedeno kao prvo. Navodimo ga kao posljednje jer objedinjuje sva ostala kada je savjesno primijenjeno u proučavanju Biblije.

Proučavanje uz molitvu jest ono koje se koristi zdravim pristupom u uspoređivanju Pisma s Pismom, koje u marljivom proučavanju rabi sva dostupna sredstva i obilježeno je spremnošću da se izvrši Božja volja i slijede rezultati proučavanja ma gdje nas oni vodili.

Posebna pravila apokaliptičke interpretacije

Utjecaj na literarnu formu

Biblijska istina ima mnogo faseta a biblijski su pisci upotrebljavali mnoštvo literalnih tipova da bi iznijeli božanske istine. Bitno je razumjeti da istina izražena u određenoj literarnoj formi sadrži obilježja te forme i može se razumjeti jedino kada se uvažavaju i pažljivo razmatraju ta obilježja. Povijesni narativi, zakonski dokumenti, mudrosne izreke, pisma, poetske refleksije

i aklamacije samo su neki od brojnih i različitih tipova literature koji se nalaze u Bibliji. Ponekad se oni nalaze u kombinaciji jedan s drugim.

Za većinu čitatelja najlakše je uočiti razliku između poezije i proze. Naprimjer u proznom izvještaju Knjige Izlaska piše da je Bog "na stranu valjao vode jakim istočnim vjetrom" (Izl 14,21). Ista je misao poetskim jezikom izrečena ovako: "Od daha iz tvojih nosnica vode narastoše" (Izl 15,8).

Odmah zamjećujemo figurativnost poetskog izražaja. Većina čitatelja neće predočavati Boga kako kleči oslonjen na ruke i puše kroz svoje nosnice na more! Međutim ovaj slikoviti opis dodaje legitimni naglasak i efektivnost isticanju božanske istine, ali samo kada ga čitamo ispravno, dakle kao figurativni jezik, što zapravo i jest.

Otkrivenje predstavlja tip literature i stil koji je jedinstven unutar knjiga Novoga zavjeta. Njegova najbliža biblijska paralela je starozavjetna Knjiga proroka Daniela. Ove su dvije knjige obično svrstane u "apokaliptičko proroštvo", nasuprot "klasičnom proroštvu" (ponekad nazvanom "općim proroštvom"). Knjige velikih i malih proroka u Bibliji predstavljaju skupinu spisa koji se klasificiraju u "opće proroštvo".

Obje vrste proročke literature naučavaju božansku istinu, kao i svi ostali vidovi literature u Bibliji. Ali kao što je to slučaj s ostalim literarnim tipovima, obilježja svojstvena ovoj vrsti literature moraju se uvažavati i uzimati u obzir kod tumačenja. Nažalost biblijski tumači često ne razlučuju između klasičnog i apokaliptičkog proroštva.

U daljnjem tekstu najprije ćemo ukratko navesti neke od najprihvaćenijih karakteristika apokaliptičke literature. Zatim ćemo razmotriti detaljnije neka obilježja ove literature kojima se obično ne poklanja zaslužena pažnja.

Opće prihvaćena obilježja apokalipse

Razni su autori istaknuli obilježja svojstvena apokaliptičkom žanru literature. Sljedeća lista zasnovana uglavnom na mojoj knjizi *Interpreting the Book of Revelation* mogla bi se smatrati reprezentativnom.¹²

¹² Kenneth A. Strand, *Interpreting the Book of Revelation*, 2. izd. (Ann Arbor

Upadljivi kontrasti. Apokaliptičko proroštvo povlači jasnu i nepromjenljivu crtu razdvajanja između dobra i zla, između Božjih i sotonskih snaga, između pravednih i zlih, između spasenja za Božju djecu i propasti za Božje neprijatelje. Među brojnim upadljivim suprotnostima u Otkrivenju jesu pečat Božji i žig zvijeri, vjerni i istiniti svjedoci i zmija koja vara svijet, djevica iz Otkrivenja 12. poglavlja i bludnica iz 17. poglavlja, vojske nebeske i vojske zemaljske, plod drveta života i vino gnjeva Božjega, novi Jeruzalem slavno ukrašen i Babilon u plamenu uništenja te stakleno more nasuprot jezeru ognjenom.

Kozmički doseg. Klasično se proroštvo primarno bavi lokalnim i suvremenim situacijama uz stanovito proširivanje teme i opisivanje velikog dana Gospodnjeg. Nasuprot tome, apokaliptičko proroštvo ima u svojoj samoj biti elemente kozmičkog zamaha ili univerzalnih dosega. Apokaliptičko proroštvo ne prilazi velikoj borbi između dobra i zla unutar nekih lokalnih i suvremenih povijesnih okvira (to je okosnica vijesti velikih i malih proroka u Starome zavjetu), već pomiče zavjesu ljudske povijesti i sagledava *cijeli svijet* i *cijelo trajanje* ljudske historije.

Naprimjer, u Knjizi proroka Daniela 2. i 7. poglavlju svjetski su imperiji prikazani u slijedu tijekom preostalog dijela povijesti od Danielovih dana do konačnoga kraja i uspostavljanja Božjeg vječnog kraljevstva. Također i Otkrivenje prikazuje glavne historijske razvoje od Ivanova vremena pa sve do slavnog eshatološkog kraja.

Eshatološki naglasak. Ponekad opći proroci proširuju djelokrug proročanstava o propasti ili "sudu na dan Gospodnji" - bez obzira odnose li se ona na Izrael, Judu, Ninivu, Babilon, Moab, Edom ili na koga drugog - da bi ukratko opisali konačni sud na kraju zemaljske povijesti. Međutim, glavni se naglasak u njihovim spisima odnosi na situaciju u njihovo doba.

S druge strane, iako se apokaliptičko proroštvo bavi povijesnim tijekom, ono baca posebno svjetlo na događaje posljednjega vremena. Apokalipsa opisuje stalnu borbu između dobra i zla u povijesti, povijesti koja je u svom vremenskom tijeku sklona

degeneraciji. Ali to je zapravo povijest koja se kreće prema kraju kada će se sam Bog umiješati da bi uništio zlo i uspostavio pravednost.

U tom smislu možemo reći da opći proroci gledaju na povijest s gledišta svojega doba u vremenu, dok apokaliptički proroci naziru opće obrise povijesti s posebnim fokusom na konačnom vrhuncu povijesti.

Nastaju u vrijeme nevolje i nedoumice. U svom povijesnom kontekstu biblijska apokaliptička literatura, kao što su Daniel i Otkrivenje, nastaju u vrijeme nevolja, nedoumica i stradanja. Tako se čini da apokaliptičko proroštvo nastaje kada pogubne prilike nagone Božji narod da se pita je li još uvijek Bog djelatna i da li vlada. Ova proroštva silno i jasno potvrđuju da je uistinu Bog još uvijek gospodar koji upravlja tijekomima povijesti, da je sa svojim narodom i da će ih potpuno izbaviti u tom velikom i slavnom eshatološkom kraju. Apokaliptičko proroštvo je takva vrsta literature koja na poseban način pruža utjehu i nadu ugnjetavanim i pogaženim Božjim slugama u vrijeme kada su im baš takva utjeha i nada najpotrebniji.

Osnova vizijama i snovima. Usporedba apokaliptičkog proroštva s klasičnim proroštvom i drugom biblijskom literaturom pokazuje da je apokalipsa obilježena češćim navodima vizija i snova nego što je to slučaj u bilo kojoj drugoj vrsti literature koju nalazimo u Bibliji. Također, tu je često i pojavljivanje anđela koji tumače vizije i snove.

Opsežna poraba simbola. Premda klasična proroštva donekle koriste simbolizam, apokaliptička se zapažaju njegovom porabom. Otkrivenje je prožeto simbolima raznih vrsta i posebno bogato stilskim figurama.

Poraba združenog simbolizma. Štoviše, dok simbolizam klasičnih proroka nastoji slijediti istinske životne motive, apokaliptičko proroštvo često odstupa od konvencionalnih formi. Ono odabire, naprimjer, životinje koje ne postoje u prirodi, kao što je sedmoglavi zmaj i morska neman iz Otkrivenja, krilati lav i leopard sa četirima glavama u Danielu itd. Naravno, združeni su simboli bili poznati u umjetnosti i literaturi starog Bliskog Istoka.

Sažetak. Iako se postavlja pitanje ispravnosti¹³ klasifikacije na osnovi ovih kriterija, većina autora još uvijek smatra ove elemente temeljnim obilježjima apokaliptičkog proroštva. U svakom slučaju, čini se jasnim da postoji zbir stare literature u kojoj se manje ili više manifestira većina spomenutih apokaliptičkih obilježja. Stoga iz opisnih i utilitarističkih razloga ova klasifikacija čini se korisnom i opravdanom. Naravno, poznavanje i razumijevanje ovih posebnih obilježja apokalipse prvi je korak ka ispravnom tumačenju.

Treba zapaziti također da sve spomenute karakteristike nisu u cijelosti svojstvene apokaliptičkoj literaturi. Opsežnost njihova pojavljivanja i način kako su upotrijebljeni u apokalipsi sasvim su izuzetni i čine značajni kontrast dinamici koju bilježimo kod klasičnog proroštva.

Vertikalni i horizontalni kontinuitet

Koliko je god navedeni niz apokaliptičkih obilježja koristan, ne upućuje nas u potpunosti na "srce" apokaliptičkog proroštva. Možda nećemo moći dostatno razumjeti i cijeliti apokaliptičko proroštvo ako ne odložimo naše "naočale dvadesetog stoljeća" i počnemo razmišljati iz biblijske perspektive.

Ako želimo shvatiti pravu dinamiku apokalipse, obratimo posebice našu pozornost na dva elementa koja su apsolutno bitna za razumijevanje. Nazovimo ih dimenzijama "vertikalnog kontinuiteta" i "horizontalnog kontinuiteta".

Vertikalni kontinuitet. Stari su Semiti smatrali da su nebo i zemlja međusobno blizu. Nažalost, ovo je perspektiva koju smo mi u našoj znanosti-okrenutoj civilizaciji uglavnom izgubili. Suvremeni um je sklon odvojiti nebo i zemlju ne samo prostorno i fizički već i duhovno. Čak i kao kršćani često se zateknemo kako konceptualiziramo izvan okvira biblijskih pisaca i njihovih prvih čitatelja.

Zasigurno, Bog komunicira ljudskim jezikom. To očito znači više od riječi, sintakse i sličnog. Riječ je o cjelokupnom konceptualnom okviru osobe s kojom se komunikacija uspostavlja.

Kao suvremenici dvadesetoga stoljeća mi držimo da su naši znanstveni okviri daleko bolji od davnih konceptualizacija, i ne-

¹³ Vidi, Paul D. Hanson, *The Dawn of Apocalyptic* (Philadelphia, 1975), str. 6-7.

sumnjivo u nekim slučajevima naši su koncepti "suvremeniji" i točniji. Međutim bio pogled na svijet star ili suvremen, on je daleko ispod konačnih stvarnosti Božje sveukupnosti. Njegovo spuštanje na našu razinu da bi komunicirao s nama našim jezikom - uz pomoć našeg konceptualnog okvira - tako je veliko da bilo koja ljudska raznolikost stvorena tijekom dvaju ili triju milenija zapravo ne mijenja ništa.

Dakle, *za nas* je Biblija pisana u stara vremena. Stoga, dok danas nastojimo razumjeti Božju poruku kroz Njegovu pisanu Riječ, moramo imati na umu konceptualne okvire svojstvene starim piscima i slušateljima.¹⁴

Dok suvremene *znanstvene* konceptualizacije stvarnosti pružaju neke važne pomake ili korektive, s druge strane pospješile su ozbiljne gubitke. Empirijska *znanstvena* verifikacija jednostavno nije primjenjiva na sve domene stvarnosti (zapravo, ograničena je na mali dio cjelokupne stvarnosti, što zaključuju sve više i sami znanstvenici). Smatram da je jedan od najvećih gubitaka suvremenog doba izostavljanje "vertikalnog kontinuiteta", koncepta starih Semita po kojem su Nebo i Zemlja međusobno blizu.

Ovaj je "vertikalni kontinuitet" okosnica i aksiom za cjelokupni biblijski korpus Staroga i Novoga zavjeta. Ali nigdje nije taj koncept jasnije izražen no u apokaliptičkom štivu, i to ne bez razloga - naprimjer, Otkrivenje uvijek iznova predstavlja nebeske sadržaje u svezi s opisima aktivnosti koje se događaju na Zemlji. Zapravo, apokaliptičko proroštvo *oslikava* i *dramatizira* ovaj vitalni element biblijske perspektive.

Sušтина i važnost koncepta "vertikalnog kontinuiteta" u odnosu na Otkrivenje sažeto je izrečena navodom E.G. White: "Na osnovi proučavanja Otkrivenja jedna će stvar biti zasigurno jasna - da je veza između Boga i Njegova naroda tješnja i čvršća."¹⁵

Ako želimo shvatiti istinsku ljepotu sudjelovanja u djelotvornosti Božjih poruka u Bibliji moramo se vratiti ovome konceptu stvarnosti po kojem je nebo u uskom duhovnom dodiru

¹⁴ Vidi značajnu diskusiju o prirodi nadahnutih spisa u E. G. White, *Velika borba između Krista i Sotone* (Zagreb: Kršćanska adventistička crkva, 1962), str. 7-12.

¹⁵ E. G. White, *Testimonies to Ministers and Gospel Workers* (Mountain View, CA: Pacific Press Publishing Association, 1962), str. 114.

sa Zemljom. Ovo je temeljna istina za naše razumijevanje vijesti apokaliptičkih knjiga Daniela i Otkrivenja.

Horizontalni kontinuitet. Druga središnja dimenzija apokalipse "horizontalni kontinuitet" također zahtijeva pažljivo razmatranje. Kao što apokaliptičko proroštvo oslikava i dramatiizira vertikalni kontinuitet aktivnosti između neba i zemlje, tako isto oslikava i dramatiizira horizontalni kontinuitet u svom pogledu unaprijed. Povijest je *kontinuum* pod Božjom kontrolom, i uvijek se kreće prema onom slavnom završetku kada će biti osnovano Božje vječno kraljevstvo pravde.

Ovaj posebni tip proročke prognoze *koji ocrtava razvoj događaja unutar povijesnog kontinuiteta* predstavlja obilježje apokalipse koje je u izravnoj suprotnosti s klasičnim proroštvom. Kao što je već spomenuto, klasično se proroštvo bavi prorokovim dobom i onda može sadržavati proširenje budućeg i šireg ispunjenja kozmičkoga značaja na kraju vremena. Stoga je ispravno govoriti u stanovitom smislu o dvjema okosnicama ili "dvoma žarištima" klasičnog proroštva.

Nasuprot tome apokaliptičko proroštvo uopće nije zasnovano na toj strukturi. Apokaliptičko se proroštvo prije temelji na *kontinuumu*, progresiji ili povijesnom slijedu. Ono se jednostavno ne bavi dvjema ključnim točkama - prorokovim vremenom i krajem vremena - s nekim međuprostorom. Apokaliptički je stil jasno ilustriran, naprimjer, slijedom prikaza lika iz Daniela 2. poglavlja i četiriju životinja i njihovih rogova iz Daniela 7. poglavlja.

Ali ovaj apokaliptički pristup povijesti nije samo svojstven Knjizi proroka Daniela. Nekanonski apokaliptički spisi sadrže iste elemente. Naprimjer, kratka "Apokalipsa tjedana" u Etiopskom Enohu 91,12-17 i 93,1-10 razdjeljuje povijest na 10 sukcesivnih vremenskih perioda, pri čemu posljednji obuhvaća konačni sud i uvodi u vječno doba. Drugi primjer može biti Baruhova parabola u poglavljima 53-74, olujni oblak iz kojeg pada bistra i mutna kiša tijekom 12 alternativno svijetlih i tamnih doba, nakon čega dolazi eshatološki vrhunac. Također postoje i drugi brojni primjeri kao i vizija orla s mnogo krila u 4 Ezri 11. i 12. poglavlju i san-vizija bikova i ovaca (plus mnoštvo drugih životinja) u Etiopskom Enohu, 85-90. poglavlja.

Sekvencijski povijesni razvoji ili procesi su također očiti u božanski nadahnutoj Knjizi Otkrivenja. Svakako možemo pomisliti na izrazite primjere unutar slijeda od sedam pečata i sedam truba, pečati su raskinuti prema *slijedu*, i u trube se trubi prema *redoslijedu*. Zatim opis neprijateljstava zmaja u 12. poglavlju sadrži slijed, jer zmaj *prvo* napada Dijete (muško), *zatim* ženu i *konačno* ostatak ženina potomstva. Također je ista vrsta sekvencijske perspektive opis zvijeri sa sedam glava što su *sedam kraljeva* od kojih je pet "palo", "jedan živi" - u Ivanovo vrijeme, i "posljednji još nije došao" (Otk 17,10).

Namjerno smo stavili naglasak na dimenziju "horizontalnog kontinuiteta" kod apokalipse i to iz dvaju razloga: (1) Ta je perspektiva apsolutno središnja u prikazivanju povijesti kao slijedu događaja i (2) u skorijoj literaturi prominentnih protestantskih autora (kao G.E. Ladd i Leon Morris) apokaliptički se pogled na svijet miješa s pristupom klasičnom proroštvu koji se svodi na "dva ispunjenja" ili "dva žarišta".

Naprimjer, Ladd ističe ideju da Otkrivenje prikazuje životinju koja sličić leopardu iz 13. poglavlja i kao Starorimski Imperij Ivanova doba (preteritizam) i kao antikrista koji se još treba pojaviti (futurizam).¹⁶ Ali ova interpretacijska procedura utemeljena na "dvama žarištima" pogrešno nameće karakteristike jednog tipa proroštva drugom, što jednostavno ne ide zajedno. Zapravo kada se interpretacijski model "dvaju žarišta" nameće apokaliptičkim knjigama Daniela i Otkrivenja nastaje iskrivljavanje same vijesti koju je Bog namjeravao iznijeti ovim proroštva.

Klasično proroštvo sa svojim naglaskom na prorokovo doba i povremenom perspektivom "dvaju žarišta", nikada nije opširno u svezi s događajima koji *vode* konačnom i velikom Danu Gospodnjem. Ne postoji naprimjer u klasičnom proroštvu opis sile antikrista koji će doći pri kraju vremena. Kao što smo već rekli, Ladd opisuje takvog antikrista pogrešno primjenjujući model "dvaju žarišta" na Otkrivenje, gdje se nalazi opis antikrista. *Ali* u Otkrivenju (i Danielu) antikrist se pojavljuje unutar

¹⁶ Vidi G. E. Ladd, *A Commentary on the Revelation of John* (Grand Rapids, 1972) str. 13; i Laddov članak pod naslovom "Apocalyptic, Apocalypse," u *Baker's Dictionary of Theology* (Grand Rapids, 1960) str. 53.

potpuno drugačijeg okvira, naime unutar *povijesnog kontinuuma*, kao dio tekućeg *horizontalnog kontinuiteta* u Otkrivenju.

Ukratko, sama priroda apokaliptičkog proroštva isključuje preteritizam, futurizam i svaku njihovu kombinaciju, a u korist historijskog pristupa. Ovo je vitalna činjenica i ima važne teološke implikacije za proučavanje Otkrivenja.

Valja još nešto pojasniti: Zašto ovaj koncept povijesnog kontinuiteta izlazi na površinu kod apokalipse za razliku od koncepta "dvaju žarišta" kod klasičnog proroštva? Smatram da kao obrazac ovoj karakteristici apokalipse služi pozadina same biblijske literature ili starozavjetnih povijesnih narativa. Apokaliptičko proroštvo projicira u budućnost nastavak biblijskog povijesnog zapisa.

Božji suverenitet i neprestana briga za svoj narod uvijek su na samom čelu biblijskog prikazivanja povijesnog kontinuiteta, bilo da je riječ o prošlim događajima (povijesne knjige) ili o budućim (apokaliptičko proroštvo). I Daniel i Otkrivenje otkrivaju božansko vladarstvo i gospodarstvo glede budućih pokreta u povijesti izvan vremena u kojem živi prorok - buduće povijesti koja će kulminirati kada Bog neba uspostavi svoje vječno kraljevstvo koje će ispuniti cijelu Zemlju i ostati zauvijek.¹⁷

Ukratko, njazapaženija i opće prihvaćena karakteristika apokalipse jest poraba simbola. Postoji očito pojačan naglasak na tom obilježju a mnogi od simbola su po svojoj prirodi združeni. Štoviše, simboli pokazuju upadljive suprotnosti koje su tako očite u apokalipsi i koje često pružaju indicacije o širokim ili kozmičkim domaćajima.

Za svakog tko tumači Otkrivenje vitalno je razmotriti izvore otkuda dolaze upotrijebljeni simboli, utvrditi koja sve značenja mogu imati i koju temu pojašnjavaju u neposrednom kontekstu Otkrivenja.¹⁸

Nesumnjivo, najviše je nerazumijevanja i zlorabe apokaliptičkog teksta u svezi s horizontalnim kontinuitetom. Većina opće prihvaćenih karakteristika apokalipse povremeno se po-

¹⁷ Dan 2,35.44-45; Otk 21,22.

¹⁸ Vidi 4. poglavlje "Interpreting Revelation Symbolism" u *Simpodium on Revelation, Introductory and Exegetical Studies*, knjiga 1., ur. Frank Holbrook, (Silver Spring, MD: Biblical Research Institute, 1992).

javljuje u ostaloj proročkoj literaturi u Bibliji. Ali horizontalni kontinuitet apokaliptičkog proroštva jest obilježje koje se nalazi u oštroj suprotnosti s pristupom povijesti što ga nalazimo u klasičnom proroštvu.

Da bi teološka interpretacija Otkrivenja bila pouzdana, mora biti sukladna s ovom povijesnom perspektivom. Otkrivenje sadrži, kao i Knjiga proroka Daniela, progres što korak po korak teče tijekom povijesti, a ne polarizirani fokus na bilo kojem od drevnih vremenskih perioda ili eshatološkom vrhunacu ili na oboje zajedno. Oni komentatori koji žele udružiti preterizam i futurizam kao najbolji pristup Otkrivenju nasrću na samu prirodu ove apokaliptičke knjige.¹⁹ Ako nastojimo doći do pravilnih zaključaka o važnim učenjima ove knjige, važno je da ostanemo dosljedni stvarnoj povijesnoj perspektivi Otkrivenja.

Posebna pitanja

U ovoj točki pojavljuju se dva posebna pitanja, osobito u pogledu onoga što je gore rečeno o apokaliptičkom "horizontalnom kontinuitetu": (1) Postoji li u apokaliptičkom proroštvu takvo što kao *ponovljena ispunjenja*? (2) Da li historijski opis u apokaliptici predviđa *uvjetovanost*, tako da bi se - ukoliko se uvjeti promijene, i povijesna ispunjenja jednako tako promijenila?

Ponovljena ispunjenja? U prethodnim diskusijama o apokaliptici naznačio sam da u ovoj vrsti proroštva postoji stanovita perspektiva "filozofije povijesti".²⁰ Pod "filozofijom povijesti", ipak, ne podrazumijevam "pravi filozofijski" pristup koji razlaže filozofska razmatranja ili "ideale" ne dodirujući povijesnu zbilju. Mora se istaknuti da se apokaliptičko proroštvo bavi *stvarnim događajima i razvojem* u povijesnom kontinuumu, od proročkog vremena pa do svršetka vremena. Bilo koji pristup koji odvaja ispunjenje apokaliptičkog predviđanja od realne povijesti suproti se stvarnoj biti apokaliptičkog povijesnog opisa.

Vrsta "filozofije povijesti" na koju upozoravam ima neku vrst povratne primjene. Prvo ćemo potražiti dokazni materijal

19 Ekspozitori koji prihvaćaju povijesna ispunjenja u prošlosti kod nekih viđenja u Danielu i Otkrivenju, ali koji se onda odlučuju za drugo i primarno ispunjenje istog proročanstva nalaze se u istoj skupini mislilaca.

20 Strand, *Interpreting the Book of Revelation*, str. 14-16, i detaljnije u Strand, *Perspectives in the Book of Revelation* (Worthington, OH, 1975), str. 29-32.

i/ili ilustracije fenomena, a onda obilježiti tip materijala na koji je fenomen primjenljiv.

Iako dokazni materijal nije tako oštro jasan, ova vrst literature sadrži neke indikacije koncepta prema kojemu se "povijest ponavlja".

U nekanonskim apokalipsama, naprimjer, Baruhova parabola o olujnom oblaku razdvaja svoj povijesni kontinuum u naizmjenično "jasna" i "tamna" razdoblja. Postoji, doista, jedan gotovo "pjevni" uzorak povijesnog ponavljanja. U kanonskoj Knjizi Daniel, uspon i pad carstava sadrži istu misao o ponavljanju u povijesti, osobito uzimajući u obzir priključenu tvrdnju da Bog "ruši i postavlja kraljeve" (Dan 2, 21).

Ovaj je koncept izražajan u zbirci uzoraka "blagoslova i prokletstava" iz Ponovljenog zakona (27-28) i nalazi grafičku ilustraciju u izraelskoj vlastitoj povijesti. Ovo je dobro ilustrirano, naprimjer, u Knjizi Suci. Kad god je Izrael iznevjerio ugovornu obvezu, uslijedilo je tlačenje od strane drugih naroda. Oslobođenje je došlo kad god se Izrael okrenuo Bogu u iskrenom pokajanju. Iako je svaki slučaj bio različit događaj, s različitim sućem koji vodi oslobođanje, *vrsta* povijesnog fenomena u svakom je slučaju ista. Tako možemo reći da se izraelska "povijest ponavlja" u načelu, premda ne u specifičnom detalju.

U Knjizi Otkrivenje nalazimo slične nagovještaje povratnih uzoraka, takve kao u četiri-tri podjeli unutar različitih septeta. Čovjek može misliti, naprimjer, o očitaj sličnosti koja se nalazi u pismima Efezu i Sardu i ponovno u pismima Smirni i Filadelfiji (prva i peta crkva i druga i šesta crkva, pojedinačno, u Otkrivenju 2-3).

Osim toga, pravi način na koji je simbolizam upotrijebljen u Otkrivenju implicira katkad *ponovljenu* (i ako je moguće *trajnu*) primjenu. Posebno je impresivan izraz u Otkrivenju 11,8 - "velikoga grada koji se u prenesenom smislu zove Sodoma i Egipat - gdje je njihov (dvojice svjedoka) Gospodin razapet". Ovdje nalazimo tri mjesta (Sodoma, Egipat, Jeruzalem) na okupu i *izjednačena* na takav način da nosi naše misli i u daleku prošlost i u mnogo bliže vrijeme. Ovi su događaji razdvojeni isto tako i zemljopisno.

Ono što nam ovaj tekst kaže nije da će biti drugo ili treće ispunjenje Sodome ili višestruka ispunjenja staroga Egipta koji je tlačio Izrael. Radije, poruka je da ova tri razlikovna entiteta mogu biti poistovječena u nekoj vrsti "zajedništva" s obzirom na njihov unutarnji karakter bezbožnosti i ugnjetavanja. Otuda oni mogu prikladno služiti na *simboličan* način za "veliki grad" koji utjelovljuje i ponavlja slični karakter bezbožnosti i ugnjetavanja.

E. G. White, također, komentirajući Ivanovu viziju, iznosi neke tvrdnje koje nagovješćuju ovu vrst povijesnog ponavljanja. Možemo navesti, primjerice, ovu tvrdnju: "Gledajući dolje kroz duga stoljeća tame i praznovjerja, vremeniti je zatočenik vidio mnoštva koja mučenički pate radi svoje ljubavi spram istine. Ali on je isto tako vidio da Onaj koji je krijepio svoje rane svjedoke ne bi napustio svoje vjerne sljedbenike za vrijeme stoljeća progonstva kroz koja oni moraju proći prije završetka vreme-na."²¹ Kada se utvrđuje da Ellen White podržava ponovljena ispunjenja u knjigama Daniel i Otkrivenje,²² kontekst onoga što ona kaže mora se pažljivo naznačiti i koja je vrsta "ponavljanja povijesti" uključena. Ne postoji ni jedan jedini primjer kojim ona nagovješćuje dvostruka ili višestruka ispunjenja malog roga ili bilo koje zvijeri iz Daniela i Otkrivenja i njihovih vremenskih razdoblja.

Ovi entiteti postoje jednom i samo jednom. Njihova vrst službe kao sredstva za Sotoninu bitku protiv Boga i Božjih svetaca može ipak lako voditi k *ponavljanju općih upotrebljivanih procesa*, bilo da su oni prijevare ili progonstva (vidi Ivan 8, 44). No nijedno apokaliptičko proroštvo nije podrazumijevalo ujediti dvostruka ili višestruka ispunjenja u samome sebi.

Uvjetovanost u apokaliptici? U nedavnim osobnim prepiskama između nekih adventista sedmoga dana, došlo je do tvrdnje da postoji uvjetovanost u povijesnim proročanstvima apokaliptičkih knjiga kao što je Otkrivenje. Argument je da su se takva ispunjenja kakva su adventisti sedmoga dana dugo držali

²¹ E.G. White, *The Acts of the Apostles* (Mountain View, CA: Pacific Press Publishing Association, 1911), str. 588.

²² Vidi diskusiju u svezi s ovim u traktatu: E.G. White and the Interpretation of Daniel and Revelation," Biblical Research Institute, General Conference of Seventh-day Adventists.

ispravnima ostvarila samo djelomično - ako su uopće ispunjenja - jer se nisu potrebni uvjeti stekli. Otuda, možemo očekivati još buduće ispunjenje. Isto su tako u ovu kategoriju bili ubrojani veliki potres, mračni dan i padanje zvijezda (Otk 6, 12-17), kraj Danielova proročanstva o 2300 dana u 1844, druga vremenska razdoblja u Danielu i Otkrivenju, te apokaliptički prikaz povijesti, štoviše, generalno.

Ono što se mora prvo reći kao odgovor na ovaj pristup jest to da su načela spomenuta gore u odnosu na povijesni opis u apokaliptičkom proroštvu jednako vrijedna i za "ponovljeno ispunjenje". Ta načela ne dopuštaju bilo kakvu mogućnost za propust u ispunjenju ili odlaganje apokaliptičkog proročanstva radi uvjetnosti.

Ukratko, apokaliptičko proroštvo pokazuje povijesnu progresiju koja ne ostavlja mogućnost za promjenljivost, jer Bog najavljuje što se "*mora* ubrzo dogoditi" (Otk 1,1 - prema KJV). Ne postoji, primjerice, pitanje hoće li četiri jahača iz Otkrivenja 6 jahati; oni će *doista* izaći u naznačenoj progresiji. To se odnosi i na trube opomena, kazne sudnjega dana, razorenje Babilona, itd. Sve ove stvari Ivanu su pokazane i izrečene da *bi se dogodile*. Nema jednostavno nijednog elementa koji bi uključio slučajnost!

Netko ipak može dokazivati da postoji jedan element uvjetnosti u pismima upućenim u sedam crkava. To je doista tako. Cjelovit koncept ovih pisama ima uvjetnost kao unutarnji obavijesni okvir. Ali ova djelomična uvjetnost *nije povezana s povijesnim* prikazom crkvenih situacija, nego s time kako će crkve i pojedinci u njima odgovoriti na Kristov poziv, kako će oni *odlučiti da stanu u budućnosti* glede njihova zavjetnog odnosa s Bogom.

Opominjuća priroda epistolarnе literature dolazi ovdje u prvi plan. Činjenica da je Knjiga Otkrivenje *pismo*, jednako kao i apokaliptičko proroštvo, daje mu stanoviti ton opomene. Ali ovo opominjanje, to se mora naglasiti, ograničeno je na *apele* (bilo gdje pronađeno u knjizi, vidi 16, 15 kao primjer) i ne primjenjuje se na specifičan tip proročkog predviđanja koji je bitni sastavni dio prirode apokaliptičke literature. Knjiga o Danielu također ima elemente uvjetnosti u svojim povijesnim odsjecima i u svim apelima koje sadrži.

Ipak, ni Daniel ni Otkrivenje proročko predviđanje ne podvrgava uvjetovanosti. Događaji su fiksirani a predviđena vremenska razdoblja konačna i nepromjenljiva. Ovi elementi slažu se s uzorcima što ih je Daniel rekao kralju Nabukodonozoru: "Veliki je Bog saopćio kralju što *se ima dogoditi*. Sanja je *istinita*, a tumačenje joj pouzdano." (Dan 2, 45).

Simbolizam u Otkrivenju

Kao što je naznačeno ranije, među općenitim karakteristikama apokaliptičkog proroštva jest njegova ekstenzivna poraba simbolizma, posebice složena simbolizma. Knjiga Otkrivenje puna je simbolizma i slika koje uzrokuju mnogo zbunjenosti i konfuzije u interpretatora. Dio je problema u tome što današnji tumači često ubacuju svoja vlastita mišljenja u vezi sa simbolima, radije nego da utvrđuju svetopisamski lanac značenja.

Ako tko prijeđe okom kroz Otkrivenje, postaje očito da su velika većina aluzija u simbolizmu i slikama usmjerene k Starom zavjetu.²³ Ovaj je predmet opisan u detaljima u drugom poglavlju ove knjige. Na ovome mjestu jednostavno ćemo dodati neke komentare na neka druga razmatranja.

Literarna uloga simbolizma. Pravovaljana je uloga interpretacija Pisma da se dani ulomak ne bi smio literarno interpretirati sve dok nije jasno da se radi o simboličnom ili figurativnom jeziku. Za većinu biblijske literature ovo načelo djeluje dobro. Ali kad se suočimo s apokaliptičkim proroštvom, moramo prepoznati u ovoj vrsti literature prevagu simbolične porabe. Tako se naš pristup može preobratiti u traganje za razlozima literarne interpretacije mnogih ulomaka.

U svakom slučaju, postoje specifična razmatranja koja bismo trebali držati na umu kad pitamo: Zašto postoji tako mnogo simbolizma u apokaliptičkom proroštvu, i koje su neke smjernice u utvrđivanju kada možemo očekivati simboličnu porabu? Osim te činjenice da je simbolizam temeljna karakteristika ove vrste literature, i sljedeći razlozi dolaze na um.

1. Djelotvoran prikaz. Simbol je često najprikladniji ili najsnažniji način prikazivanja poruke. "Slika može zamijeniti tisuću

²³ Vidi poglavlje 4 "Interpreting Revelation's Symbolism" u *Simpozium on Revelation, Introductory and Exegetical Studies*, knjiga 1.

riječi", i često to čini točnije i djelotvornije nego dugi verbalni opis. Cestovni zemljovid, kemijske formule, umjetnički igrokazi, arhitektonski nacrti, portreti i skulpture primjeri su "simbolične porabe" koja izriče ono što same riječi nikada ne bi prikladno opisale.

U slučaju apokaliptičke literature, koja slikovito prikazuje veliku bitku između dobra i zla, poraba simbola i slika trebala bi se očekivati. Predmeti kozmičkih razmjera ne bi se mogli djelotvorno pokazati literarnim izričajem. Ovo je slučaj u kojemu ljudska nemoć da razumije složenost moralne kontroverzije jest razlog za porabu simbola.

2. *Prikaz budućnosti.* Buduća povijest sama bi po sebi bila fenomen težak za literarno opisivanje na bilo koji razumljiv način za čitatelje i slušatelje proroštva. Otkrivenje tvrdi, dakako, da otkriva budućnost, i stoga se javlja pitanje: Kako bi se bolje budućnost mogla opisati nego simbolima?

3. *Simboli općeg razumijevanja.* Još jedno objašnjenje za porabu simbolizma jest činjenica da su neki simbolični izrazi bili dio izraelskog rječnika, "zajedničko mjesto" simbolične porabe. Tako, primjerice, izrazi *Egipat* i *Babilon* brzo bi se shvatili u svom simboličnom smislu u Knjizi Otkrivenje.

Fluidnost simbolizma. Po svojoj naravi simboli su *fluidni*. Oni su riječi predodžbe. Možemo naznačiti neke elemente ove fluidnosti:

1. Isti simbol može označavati različite predmete u različitim kontekstima. Naprimjer, *lav* se može upotrijebiti da uputi na Krista (*Lav Judin* u Otk 5, 5), na Sotonu (*lav koji riče* u 1Pt 5, 8), na Judu (*lavić* u Post 49, 9) i na Asiriju i Babilon (*lavovi* u Jr 50, 17).

2. Različiti simboli mogu predstavljati istu stvar. Naprimjer, *i lav i janje* predstavljaju Krista u Otkrivenju 5.

3. Može se ostvariti i varijacija simbola u opisivanju istog predmeta unutar jednog te istog konteksta. Naprimjer, Krist je prikazan i kao *pastir* i kao *vrata na toru* u Ivanu 10; sedam glava zvijeri iz Otkrivenja 17 očituju se i kao *sedam bregova* i kao *sedam kraljeva*.

4. Detalji se po nečemu mogu razlikovati u očividno istim simbolima. Naprimjer, četiri živa stvorenja u Ezekielu 1 tvore

poledinu za prizor prijestolja u Otkrivenju 4. U prethodnom ulomku svako stvorenje ima četiri lica, dok u posljednjem ulomku svako stvorenje ima samo jedno lice. Ali opisi lica isti su u oba slučaja. Drugi primjer mogu biti konji iz Zaharije 1,8 (usporedi također 6, 2-3) i Otkrivenje 6, te stabla masline u odnosu sa svijećnjacima kako su dani u Zahariji 4 i Otkrivenju 11.

Današnji zapadnjački čitatelj sklon je zahtijevati matematičku egzaktnost u odnosu na simboličnu porabu, ali to je oprečno pravoj prirodi simbolizma. Kad se shvati fluidna narav simbola, kao što je već ilustrirano, varijacije i varijable ne bi nas trebale uznemiravati. Ustvari, ova bi fluidna narav simbola trebala biti sredstvo zastrašivanja za nas protiv pretjerane *doslovnosti* u interpretaciji.

Važno je, unatoč tome, da ostanemo unutar granica konvencionalne porabe simbola. Kad interpretiramo bilo koji pojedinačni simbol u Knjizi Otkrivenje, naprimjer, moramo misliti u granicama lanca konvencionalnih simbola. Onda svoju interpretaciju zasnivamo na temeljima značenja koja su u skladu sa specifičnim kontekstom u Apokalipsi.

Unutarnja realnost simbolizma. Jedan razlog zbog kojeg su simboli *fluidni* jest taj što oni prikazuju unutarnju realnost koja funkcionira s onu stranu izražajnosti određene pojedinosti ili više pojedinosti koje služe kao njihov izvor. Minear objašnjava ovu funkciju ovako:

Ovo je više sveobuhvatan nego rastavni, disjunktivni način gledanja i mišljenja. On pojmi događaje u granicama njihove unutarnje strukture kao reakcije na Božju akciju. Božja akcija u svakoj epohi potaknula je prepoznatljiv model reakcija, i prorok pokušava razabrati ovaj model radi svojih čitatelja. Egipat ostaje razlikovno ime, ali ono nosi simbolično bogatstvo značenja - niti ograničeno izvornim kontekstom niti prezreno od njega. Iza ovog načina promatranja bio je razlikovni ontološki stav, kojemu bismo trebali posvetiti mnogo više pažnje no što to obično činimo.²⁴

Primjeri ove dinamike mogu se lako pribaviti u Knjizi Otkrivenje. Ustvari, ne bi bilo neprikladno izjaviti da ovo

²⁴ Paul S. Minear, "Ontology and Ecclesiology in the Apocalypse," *New Testament Studies* 13 (1965-1966):95-96.

predočuje temeljni način na koji simbolizam funkcionira u Apokalipsi. Naprimjer:

1. Simboli "dvaju svjedoka" (Otk 11) imaju poledine iz Zaharije 4 i od Mojsija, Ilije, Jeremije i drugih proroka.

2. U središnjem dijelu Knjige Otkrivenje (8,2-18,24) nalazi se *đvojaki* prikaz onoga što bi se moglo nazvati motiv "Izlazak iz Egipta"/"Pad Babilona". Prvih pet truba imaju kao svoj pozadinski izvor zla u starom Egiptu, dok se sa šestom trubom prizor za poledinu pomiče na rijeku Eufkrat, rijeku Babilona (9,14). Jednako tako prvih pet zala ponovno je utemeljeno na zlima u Egiptu; dok se sa šestim zlom prizor ponovno pomiče na rijeku Eufkrat (16, 12).

3. Ono što se može nazvati motivom "Pad Babilona"/"Ilija na gori Karmelu" javlja se u šestom zlu (16,12-16).²⁵

Ovdje SZ poledine opskrbljuju realnost za kršćansku zajednicu koja nadilazi izvorna značenja. Zamjećujemo dva aspekta zanimanja:

1. Božja stalna brižljivost za svoj narod od ranijih vremena nastavlja se s kršćanskom zajednicom, za koju je Isus Krist "isti jučer i danas i uvijek" (Heb 13, 8). Ovaj je koncept povezan s tvrdnjom o bivstvu našeg Boga Alfi i Omega (1,8; 22,13). Doista, nova kršćanska zajednica, uključujući onaj odsjek predodčen azijskim vjernicima koji su bili Ivanovi župljani, bila je *produženje* na liniji naroda koga je Bog izabrao i okrijepio izložene nevolji i đavolskom lukavstvu.

2. Kršćanska crkva predstavlja *uzdignuće* svega što je Bog dao za svoj narod u prošlosti. Ne samo s obzirom na vjeru, ova zajednica predstavlja kulminaciju Božjih namisli i planova za svoj narod. Otuda, sva značajna iskustva u povijesti Božjeg postupanja sa svojim izabranim narodom u SZ mogu ilustrirati, barem u nekom pogledu, iskustvo što ga mogu očekivati kršćani. A kršćansko će iskustvo, kao što je upravo naznačeno, nadmašiti ona izvorna iskustva ili događaje na kojima je predodčena simbolika utemeljena.

Iz prethodnih diskusija vidimo da su poledine često *fuzionirane* (stopljene) ili *izmiješane*. Ovo miješanje simbolizma u

²⁵ Vidi Villiam H. Shea, "The Location and Significance of Armageddon in Rev 16:16," *AUSS* 18 (1980): 157-162.

slikama Otkrivenja doista je karakteristika ove knjige. Otuda, ističemo ponovno da u svakom slučaju izvorna značenja poledinskih materijala nisu bila uništena. Niti se ovdje radi o nijekanju ili minimiziranju povijesnih događaja ili situacija na koje slike aludiraju. Radije, ovo miješanje simboličnih poledina oslikava novu realnost koja nadilazi bilo koju pojedinačnu poledinu, ili čak kombinaciju poledina, tako da *čjelina nadvisuje sumu dijelova*.²⁶

Prijedlozi za interpretaciju simbolizma u Otkrivenju. Poradi praktičnosti dajemo sljedeću listu prijedloga za interpretaciju simbola u Otkrivenju. Ova lista nije opsežna, ipak, interpretator je ne bi trebao upotrebljavati shematski, nego je razmotriti kao sugestivan vodič za čitatelja sučeljena sa širokom i zbujujućom porabom simboličnog jezika u Apokalipsi.²⁷

1. Shvatite simbol prema onome što on jest: figura ili znak koji je fluidan i reprezentativan po prirodi.

2. Prepoznajte razloge za porabu simbola u pojedinačnom ulomku i kontekstu koji proučavate.

3. Otkrijte mogući izvor simbolizma, zamjećujući izvorno značenje i bilo koja dobivena značenja za zajednicu koja bi ih sada upotrijebila.

4. Razmotrite simbol sa stajališta književne vrste u kojoj se on nalazi (apokaliptičke za knjigu Otkrivenje, književnosti koja je karakteristična po kozmičkim eshatološkim emfazama, izrazitim kontrastima, itd.).

5. Zamijetite vezu simbola s glavnom temom koja se obrađuje. Naprimjer, poruka bilo koje od sedam truba mora biti kompatibilna sa širom temom cijele vizije o sedam truba.

6. Razmotrite simbol unutar njegova najbližega konteksta ili tekstualnog položaja. Na toj razini također mora vladati kompatibilnost.

²⁶ U ovom cijelom procesu nešto se zbilo što bi se moglo nazvati prema Austin Farrerovoj terminologiji "ponovo rađanje slika" To je zapravo naslov njegova komentara, *A Rebirth of Images: The Making of St. John's Apocalypse* (Gloucester, MA, 1970). Ovo je više od *ponovnog rađanja*. Dok se *ponovno rađanje* može odnositi samo na pojedinačne slike a vjerojatno i na kombinacije, *stapanje* ili *miješanje* na što je upravo skrenuta pozornost uključuje dinamiku u kojoj nas široke grafičke reprezentacije vode okosnici velikih ontoloških i soterioloških stvarnosti novozavjetne teologije koje su važne i tiču se života i službe kršćanske crkve.

²⁷ Ova je lista skoro uzeta riječ po riječ iz Strand, *Interpreting the Book of Revelation*, str. 29.

7. Interpretirajte simbol u odnosu na njegovu konvencionalnu porabu. Njegovo precizno značenje (unutar granice njegove konvencionalne porabe) bit će unaprijed određeno temom koja se obrađuje i u skladu s neposrednim tekstualnim položajem - načelima izrečenim u točkama 5 i 6 gore.

8. Kada tražiš povijesnu primjenu, ne brini se za "kao stvorenu" povijest da odgovara unaprijed zamišljenim predodžbama, na koju bi se poruka mogla primijeniti; radije, neka poruka sama bude vodič k povijesnom ispunjenju.

9. Ne pokušavaj pronaći primjenu za svaki detalj proširenog simbolizma; umjesto toga, uzmi glavne slike ili pouke. Dijelovi simbolična izlaganja često jednostavno zaokružuju sliku.

10. Prepoznajte da veličina simbolična izlaganja može varirati od jednostavne metafore do široke alegorije i da značenje specifičnog simbola može varirati u različitim kontekstima.

Cilj i tema Otkrivenja

Određiti cilj i temu ove biblijske knjige jedna je od temeljnih procedura zdrave biblijske interpretacije. Ovo što se smatra ispravnim za Otkrivenje jednako se tako odnosi i na bilo koji drugi biblijski spis. Po pravilu komentatori pažljivo zamjećuju niti koje upućuju na piščev cilj i temu.

Cilj Otkrivenja

Cilj Knjige Otkrivenje jasno je izrečen u njegovoj preambuli, u njegovu uvodu: "Otkrivenje Isusa Krista koje mu dade Bog da pokaže slugama svojim što se ima uskoro dogoditi..." (1, 1)

S obzirom na ovu eksplicitnu izjavu značajno je da neki komentatori tvrde da Otkrivenje nema ništa reći o budućim događajima Ivanovu vremenu. Oni kažu da je Apokalipsa jednostavno lijepa slika Krista i ideala koji proistječu iz te slike. Lijepa je slika Krista doista predočena preko svega u Otkrivenju, ali poricati izrečeni cilj knjige da pokaže buduće događaje proturiječi izjavi same knjige.

Dvostruka tema Otkrivenja

Dvostruka tema Otkrivenja razrađena je u cilju proroštva. Prema tvrdnjama iz prologa i epiloga, tema je ovo:

Evo dolazi (Krist) u pratnji oblaka! I vidjet će ga svako oko... Ja sam Alfa i Omega, veli Gospodin Bog, koji jest, koji bijaše i koji će doći, Svemogućí. (1, 7-8)

Pazi! Dolazim uskoro i sa sobom nosim plaću da svakome platim prema njegovu djelu! Ja sam Alfa i Omega, Prvi i Posljednji, Početak i Svršetak. (22, 12-13)

Povratak. Glavno žarište Knjige Otkrivenje jest drugi Kristov advent. Naš će Bog doći da učini kraj carstvu grijeha i žalosti, boli i patnje, bolesti i smrti. I kad On dođe, njegova će plaća biti s Njim - pravična plaća, da nagradi sav narod prema njegovim djelima.

Ovaj će povratak donijeti konačno iskorjenjivanje grijeha i njegovih užasnih pratilaca bijede i jada, uništiti će uništivače Zemlje (11, 18), i zajamčiti vječnu baštinu onima koji su odano slijedili Njegove stope.

Uvijek prisutan. Ali Krist je u Otkrivenju prikazan kao Onaj koji je uvijek prisutan među svojim vjernim sljedbenicima za vrijeme svih njihovih nevolja "ovdje i sada". On je Alfa i Omega, Onaj koji je umro, sada živ, živi zauvijek, i ima ključeve od smrti i podzemlja (vidi 1, 17-18). Njegova je pobjeda i naša pobjeda, čak unatoč smrti (Otk 12, 11). Ili kako lijepo stoji u Poslanici Hebrejima, Isus je i "tvorac i svršitelj naše vjere" (Heb 12, 2 KJV).

Literarna struktura Otkrivenja

Tumači Biblije općenito pokušavaju utvrditi ne samo piščev cilj i temu nego i proceduru u razvijanju te teme. Tako komentatori često obuhvate jedan generalni nacrt (autlain) knjige koju proučavaju.

Komentatori Otkrivenja obično uključuju nacрте. Ali kad ih usporedimo, vidimo da su oni u neskladu jedni s drugima i često inkompatibilni s tekstom samog Otkrivenja. Neki nacrti koji se razlikuju jedan od drugoga nisu nimalo uzajamno kom-

patibilni, kao što sam istaknuo drugdje, dok se drugi (i to većina od njih) jednostavno ne mogu smjestiti u koherentan model.²⁸

Literarni hijazam

Moramo dopustiti samoj knjizi da nam ona da ključeve za svoj nacrt. Kad je ova procedura uslijedila, divan izrazit literarni model čitave knjige doista priostekne iz teksta. On uzima oblik *hijazma*, što je model *inverznog paralelizma*. Ovdje nećemo dati u detalje pomoćne podatke za nacrt, ali treba spomenuti nekoliko opaski.²⁹

Postoji velika strukturalna dioba između poglavlja 14. i 15. Prolog i četiri važne vizije dolaze prije ove diobne crte, a četiri važne vizije i epilog iza nje. Prolog i epilog usporedni su, paralelni jedan s drugim. Postoji slično uspoređivanje (u inverznom poretku) vizija iz prvog dijela knjige s vizijama drugoga dijela. Vidi dijagram u 2. poglavlju ove knjige.

Vidimo da se vizije prije stanke na kraju 14. poglavlja bave prvenstveno kršćanskim razdobljem. Vizije nakon ove stanke usredotočene su na razdoblje eshatološkog suda. Vizije prvog dijela knjige otkrivaju da su crkve nesavršene, Božji su sveci progonjeni, a sile zla imaju premoć. Kontrastno tomu, vizije koje počinju 15. poglavljem otkrivaju 'preokretanje lista', tako da slavna pobjeda pripada Božjim svecima i smrt za one sile koje su ih ranije ugnjetavale.

Vizije do 14. poglavlja mogu se okarakterizirati kao "povijesno razdoblje" a one nakon ovog poglavlja kao "eshatološko-sudbeno razdoblje". U prvospomenutom, iz duša pod oltarom uzdiže se plač: "Dokle ćeš, sveti i pravi Vrhovniče, *odgađati sud i osvetu* naše krvi nad stanovnicima zemlje?" (6, 9-10) U posljednjem dijelu nalazimo usporedni element u uskliku: "Jer je osudio (Bog) veliku Bludnicu... i na njoj osvetio krv svojih sluga! (Otk 19, 2)

²⁸ Vidi Strand, *Interpreting the Book of Revelation*, str. 33-41. Različite sheme i pregledi dani su čitatelju na razmatranje. Također vidi apendiks na str. 65, 75-79.

²⁹ Opširniju studiju literarne strukture Otkrivenja i njen značaj za tumačenje vidi K. A. Strand, "The Eight Basic Visions"; i "'Victorious-Introduction' Scenes" u *Simpodium on Revelation, Introductory and Exegetical Studies*, knjiga 1.; Također vidi još neke autorove napise: Strand, *Interpreting the Book of Revelation*, str. 43-52; K. A. Strand "Apocalyptic Prophecy and the Church", *Ministry*, listopad 1983, 22-23.

U prizorima prvog velikog dijela Otkrivenja 2. 3. i 4. vizije otkrivaju slijed događaja ili razvoja koji dosežu i uključuju drugi Kristov advent. Tako nas posljednja pojedinost u svakom slijedu dovodi ka konačnom eshatološkom klimaksu. Unatoč tome, događaji prije toga klimaksa ili vrhunca bave se specifično povijesnim razdobljem. Zbog ovog primarnog naglaska oni se mogu pravilno nazvati vizijama "povijesnog razdoblja".

U drugom dijelu knjige same vizije dosljedno otkrivaju perspektivu eshatološkog suda. Unatoč tome, one uključuju dvije vrste materijala koji se odnose na povijesno razdoblje: (1) *objašnjenja*, koja su nužna da bi ga prorok sam s njegove točke u vremenu i njegovi čitatelji razumjeli; i (2) *apele* ili pozive, koji se očito moraju primijeniti na razdoblje prije posljednje ljudske kušnje ako se o njima povede računa. Ovi pozivi nisu "uzduž i poprijeko" u samim vizijama, jer je eshatološko-sudbeni okvir samih vizija nepromjenljiv, počevši sa sedam posljednjih zala i nastavljajući kroz naredne događaje sve do slavnog vrhunca koji se nalazi u prikazu Novog Jeruzalema i Nove Zemlje.

Kad razmotrimo ovu hijazmičnu strukturu Otkrivenja, odmah vidimo da se ona dobro poravnava s dvostrukom temom naznačenoj u prologu i epilogu. Prvi veliki dio knjige (od 1-14. poglavlja) odnosi se na razdoblje u kojemu je Alfa i Omega zaštitnik i potpora svome narodu usprkos kušnji i progonoštvu što ih moraju podnijeti na svom putu. Drugi veilki dio knjige, počevši s 15. poglavljem, odnosi se na eshatološke sudove koji se okupljaju i centriraju na kraju razdoblja: Kristovu drugom adventu.

Određivanje literarnog ustrojstva u Otkrivenju

Široka hijazmična struktura koja obuhvaća cijelu Knjigu Otkrivenje vitalna je po svojim teološkim implikacijama. U prvom redu, ona potcrtava dvostruku proročku temu već naznačenu ranije. No važnije od toga, shema olakšava interpretatoru da prepozna prikladnije mjesto i naglaske što će ih u knjizi dobiti specifične teme ili motivi. Sljedstveno tome, možemo znatno podrobnije ispitati proceduru po kojoj je ova hijazmična struktura bila utvrđena, proceduru koja bi trebala povesti u otkrivanje svih biblijskih literarnih modela.

Izvedena iz teksta. Točka koja ima najveću važnost, i ne može se prenglasiti, jest to da *sam tekst* mora biti izvor za određivanje literarne strukture i vodič k tom određivanju. U razvijanju modela skiciranoga gore, nije se koristio drukčiji pristup, jer pravilna hermeneutika zahtijeva da iz teksta izvedemo njegov model. Čak se i postojanje glavnog hijazma moralo vidjeti u tekstu samog Otkrivenja.

Nije mnogo znanstvenika razmatralo mogućnost hijazmične strukture u Otkrivenju sve do mog osobnog komad-po-komad otkrića tijekom godina za vrijeme desetljeća 1950-tih. Danas su različni istraživači osjetljivi prema ovoj strukturi, uključujući C. M. Maxwella, koji je upotrijebio moj nacrt s neznatnim prilagodavanjima kao temeljnu strukturu Otkrivenja u drugom svesku svoje knjige *God cares*.³⁰ U procesu otkrivanja neki paralelizmi u *samome tekstu* suprotstavili su mi se; oni su *zaključno* povelili k nacrtu opisanom ranije.

Paralelni odsjeci. Iako je čitatelj upućen da smo pomoćne podatke za nacrt već predstavili,³¹ možemo ovdje navesti nekoliko opservacija.

Prvo, da bi bile pravi paralelni duplikati, vizije moraju dati dokaz izrazite sličnosti u spomenutim pojedinostima, u širim temeljnim kontekstima ili položajima. Osamljene sličnosti nisu u ovom pogledu značajne. Ali kad postoji mnoštvo sličnosti, onda ozbiljno uzimamo mogućnost hijazmičnog duplikata.

Primjerice, jedan je broj tumača već zamijetio takvo mnoštvo sličnosti između prologa i epiloga. U svakom od ovih kratkih odsjeka nalazimo spomen poruke ove knjige, poruke koja je poslana po anđelu i odnosi se na stvari koje se moraju uskoro dogoditi (1, 1; 22, 6), upućivanje na Ivana kao na recipijenta vizije (1, 9; 22, 8), spominjanje "crkava" (1, 4-6; 22, 16) i izricanje blagoslova nad onim tko poslušava poruke (1, 3; 22, 7), kao i ranije zamijećena izjava o dvostrukoj temi (1, 7-8; 22, 12-13).

Većina tumača prepoznaje da opis Novog Jeruzalema/Nove Zemlje u posljednjim poglavljima Otkrivenja priziva (kao ispunjenje) obećanja dana pobjednicima u porukama upućenim u sedam crkava u uvodnim poglavljima.

³⁰ Vidi fusnotu 3.

³¹ Vidi Strand, *Interpreting the Book of Revelation*, str. 45-47.

Sličnosti između "parnih" vizija (što smo nazvali motivom "Izlazak iz Egipta"/"Pad Babilona") često su se zamjećivale: takve kao slični ciljevi za trube i zla (zemlja, more, rijeke i izvori, itd.), te motiv i verbalne paralele između 12-14. i 17-18. poglavlja (žena u svakome; sedmoglave desetorogate životinje; proglas o padu Babilona; itd.) Usprkos prepoznavanju takvih sličnosti, znalci Otkrivenja nisu uopće razabrali kako su one paralelne jedne s drugima na hijazmičan način.

Ne često zamijećena među interpretatorima jest hijazmična paralela između Otkrivenja 4,1 - 8,1 i 19,1 - 21,4. Ali ova dva odsjeka imaju mnoštvo sličnosti. I jedan i drugi sadrže položaj u kojemu Bog sjedi na prijestolju, okružen s četirima živim stvorenjima i s dvadeset četirima starješinama. U ovom položaju i jedni i drugi imaju slične usklike i hvalospjeve Bogu i Janjetu.

U drugoj viziji na plač mučenika odgovor dolazi u obliku vizije, u svezi s Božjim "suđenjem" i "osvetom" radi njih. Jahač na bijelom konju prikazan je u objema vizijama. Bol dolazi ka "kraljevima zemlje" i drugim pobliže označenim skupinama. Upućuje se na blagoslove Božjeg prebivanja s njegovim narodom i "brisanje svih suza s njihovih očiju", itd.

Sigurno da jedno takvo obilje označenih sličnosti između dviju vizija pokazuje da su one sukladni dijelovi. Kad se smjeste u položaj s drugim parovima vizija koje imaju slične odnose (*kao što pokazuje sam biblijski tekst*), pojavljuje se sveukupna hijazmična struktura Otkrivenja.

Drugi hijazmi u Otkrivenju

Otkrivenje sadrži i druge hijazmične literarne uzorke osim ovih glavnih o kojima smo diskutirali. Oni mogu obuhvatiti višestruka poglavlja, pokriti jedno poglavlje (Otk 18, naprimjer), ili se nalaziti čak i u kraćim odsjecima. Ovdje predstavljamo jedan od njih kao primjer. On obuhvaća stanovite pojedinosti i posebnu dinamiku u 12-20. poglavlja.

Mnogi tumači vjeruju da se temeljna dijelna crta u Apokalipsi nalazi između 11. i 12. poglavlja. Jedan razlog za to je taj što se čini da 12. i 13. poglavlje uvode, čini se, neki novi element: naime, antibožansko trojstvo zmaja, morske zvijeri i zemaljske

zvijeri. Da li bi onda knjiga, stoga, trebala biti podijeljena na ovome mjestu prije nego između 14. i 15. poglavlja?

Jasno je iz biblijskog teksta da su vizije sve do 14. poglavlja doista "povijesno razdoblje" (s trima od njih koje završavaju u Kristovu drugom adventu), dok su prethodne vizije smještene poslije završetka ljudske kušnje. Ipak, pravi prikaz antibožanskog trojstva plus Babilon i obožavatelji zvijeri otkrivaju hijazam.

U ovim nizovima oslikanih bića nastupa jedan prizor za vrijeme povijesnog razdoblja ovim slijedom:

1. Zmaj (poglavlje 12).
2. Morska zvijer i zemaljska zvijer ili "lažni prorok" (poglavlje 13).
3. Babilon (14, 8).
4. štovatelji zvijeri (14, 9-11).

Oni susreću svoju smrt za vrijeme eshatološko-sudbenog razdoblja u *točno obrnutom poretku*:

4. štovatelji zvijeri (16, 2).
3. Babilon (16, 19-18, 24).
2. Morska zvijer i lažni prorok (19, 20).
1. Zmaj (20, 1-10).

Značajna pojedinost koja se ovdje treba zamijetiti je da dijelna crta između razdoblja kada su oni vladali i kada su susreli svoju smrt dolazi precizno ondje gdje se hijazmična stanika nalazi za cijelu knjigu: na kraju 14. poglavlja.

Sekvenca za otkrivanje modela

U povijesnom razdoblju Knjige Otkrivenje postoji literarni model ponovljen barem triputa. On počinje s 4. poglavljem i završava s 14. Ovaj četverostruki model (ili nizovi modela) može se ilustrirati kao na skici na 34. stranici.

U prvim trima vizijama "eshatološko-sudbenog" razdoblja (Otk 15-21,4) nizovi slični četverostrukom modelu postoje, prilagođeni - dakako - onome što je svojstveno za to posebno razdoblje. Iako je izvan okvira našeg zanimanja ovdje načiniti opći nacrt ovih vizija, zamjećujemo da se drugi odsjek u njima može nazvati "sudska progresija", a treći odsjek opskrbljuje "ape-
lima".³²

U sažetku, mi s pravom zaključujemo da Otkrivenje ima zamjetljivu ravnotežu u svojim literarnim modelima. Kao završnu zamjedbu, mogli bismo primijetiti da su uvodni prizori u osam vizija smješteni u hramski kontekst ili obuhvaćaju sliku hrama. Dostatno je istaknuti da ovaj "hramski položaj" za "pobjedonosne - uvodne" prizore priskrbljuje jedno od značenja kojim je prikazan snažan "vertikalni kontinuitet" Otkrivenja.

Literarna struktura i interpretacija

Dok se drugi čimbenici uz literarnu strukturu Apokalipse zbiju u njegovu interpretaciju, zdrava procedura proučavanja ne mora isključiti sve što je na taj način ušlo. Ustvari temeljna struktura i drugi modeli koje smo spomenuli značajan su vodič za interpretaciju.

Rekapitulacija sekvenci u Otkrivenju 4-14

	<i>PEČATI (4,1 - 8,1)</i>	<i>TRUBE (8,2 - 11,18)</i>	<i>BORBENE SILE (11,19 / 14,20)</i>
<i>1. Pobjednička vizija</i>	<i>Prijestolna dvorana i Janje dostojno da otvori knjigu (4,1 - 5,14)</i>	<i>Tamjan pomiješan s molitvama svetih (8,2-5)</i>	<i>Otvoreni hram s vidljivim zavjetnim kovčegom (11,19)</i>
<i>2. Povijesna progresija</i>	<i>Prvih šest pečata (6,1-17)</i>	<i>Prvih šest truba (8,7 - 9,21)</i>	<i>Zle sile napadaju Božji narod (12,1 - 13,18)</i>
<i>3. Središte pažnje posljednjih događaja</i>	<i>Zapečćenje 144000; Veliko mnoštvo (7,1-17)</i>	<i>Anđeo i knjiga; dva svjedoka (10,1 - 11,14)</i>	<i>Otkupljenje 144000; Poruka triju anđela (14,1-12)</i>
<i>4. Slavni vrhunac</i>	<i>Sedam pečata (8,1)</i>	<i>Sedam truba (11,15-18)</i>	<i>Žetva zemlje (14,14-20)</i>

Prvo, literarna struktura upućuje na to da je svaka interpretacija koja čini poruke Otkrivenja ili *cjelovito povijesnima* ili *cjelovito eshatološkima* neispravna, jer knjiga je podijeljena na velike dijelove koji su povijesni i eshatološki, pojedinačno.

³² Vidi 2. i 3. poglavlje i njihove dijagrame u *Simpozium on Revelation, Introductory and Exegetical Studies*, knjiga 1.

Drugo, nijedna *apsolutno pravocrtna metoda* interpretacije koja razlaže sveukupno sekvencijalan lanac događaja ili razvoja nije valjana, bilo da je riječ o prošlom, trajno povijesnom (historicističkom), ili budućem gledištu. Ako je knjiga doista podijeljena na kraju 14. poglavlja na povijesni i eshatološki dio, ovaj literarni hijazmični poredak uskraćuje povjerenje bilo kojoj interpretaciji koja spaja dijelnu crtu s "ključnom" sekvencom događaja koja i dalje traje. Ovo vrijedi bilo da se ta sekvenca promatra kao ispunjenje u starom svijetu, u tokovima događaja koji su trajali tijekom kršćanskog razdoblja, ili u još budućim nizovima događaja.

Treće, dokazi za ponavljanje glavnih točaka u Otkrivenju (uspoređi izjednačavanje literarnih struktura naznačeno gore) čini razumljivim zaključak da je unutar glavnog dijela Apokalipse otkrivena ista opća osnova u *ponovljenim* sekvencama (barem na neki sažeti ili preklapljeni način). Tako je isto *povijesno razdoblje ili položaj* sagledano s različitih perspektiva ili u različitim aspektima i četirima vizijama koje čine prvi dio knjige.

Četvrto, moramo interpretirati dani odsjek materijala s obzirom na njihovo mjesto u velikoj hijazmičnoj strukturi knjige. Naprimjer, takozvani "amilenijska" pozicija koja izjednačuje tisućgodišnje razdoblje u Otkrivenju 20 s kršćanskim razdobljem negirana je činjenicom da ga Ivan smješta jasno unutar "eshatološko-sudbenih" serija vizija.

Na kraju, ne smije se previdjeti da nas podjela knjige na dva glavna dijela s usporednim pododsjecima može povesti k pravoj interpretaciji specifičnih ulomaka. Tako, kad se shvati jedan ulomak iz jednog dijela Otkrivenja, to može poslužiti kao ključ za otkrivanje značenja korelativnog ulomka u drugom dijelu knjige.

Izvornik: Kenneth A. Strand, "Foundational Principles of Interpretation" u *Simpozium on Revelation, Introductory and Exegetical Studies*, knjiga 1., ur. Frank Holbrook, (Silver Spring, MD: Biblical Research Institute, 1992).

S engleskog prevela: Đurđica Garvanović-Porobija

SUMMARY:

Foundational Principles of Interpretation of the Book of Revelation

Christians firmly believe that the Bible's message transcends its time and culture. Consequently, as the years pass and the gulf of centuries widens between the ancient and modern worlds, it becomes increasingly important for students of the Scriptures to adhere strictly to sound principles of interpretation lest they misconstrue God's Word. This is especially true when it comes to discovering the truths couched in the symbols of the apocalyptic books of Daniel and Revelation. In this article the author spells out the characteristics of apocalyptic prophecy, draws out the purpose and theme of the book of Revelation, explores the nature of its symbolism, and points the way to determine its meaning. All systems of interpreting Revelation must begin by locating its several segments in past, present, or future time frames. After years of study, it is the author's deep conviction that a clear understanding of the literary arrangement of Revelation provides the necessary foundation on which to erect a sound interpretation of the visions. The prophetic book itself supplies the keys to explain its structure. The data indicates that Revelation is composed of eight visions internally linked to form four pairs. The prophecy divides naturally into two sections, chapters 1-14 and chapters 15-22. Four visions precede this natural dividing line (close to chapter 14), and four visions conclude the book. The first four visions (historical series) find fulfillment in the Christian Era leading up at their end to the Second Advent. The last four visions (eschatological - judgment series) cover events after the close of human probation. In fact, the basic structure and other patterns which are mentioned provide important guidelines for interpretation of the Book of Revelation.